

Duhovno zdravlje

Slobodan Lang, Hrvatski zavod za javno zdravstvo

U svojoj četvrtoj godini izlaženja otvaramo područje koje me u velikoj mjeri potaklo da predložim i pokretanje HČJZ. Nisam želio otvoriti ovo područje odmah, prije nego što se pokaže volja da se zajednički založimo za zdravlje. Sada je to potvrđeno, stotinama suradnika, radova i sa 300 000 posjeta godišnje. Na putu smo prema 1 000 000 posjeta od početka rada.

Posebna mi radost čini da su prof. Dr. sc. Miro Jakovljević i fra Iko Skoko prihvatili da budu urednici ove rubrike. Namjerno sam kratak u prikazu ovih izuzetnih ljudi stvaranja suvremene Hrvatske. Njihovo vlastito iskustvo spoznaje duhovnog zdravlja iznijet ćemo već u idućem broju.

Proveo sam i prve razgovore sa uglednim predstavnicima, katoličke, pravoslavne, židovske i muslimanske crkve i zajednice. Hrvatski časopis za javno zdravstvo je prvi časopis koji je otvorio temu duševnog zdravlja i s njome povezuje sve ljude bez obzira na vjeru i vjerovanje. Otvoreni smo svima, ne samo riječima u što ćete se i uvjeriti.

Dio naše politike je i jačanje edukacije i informiranosti, te ćemo nastojati doprinijeti edukaciji studenata medicinskog ali i drugih područja, kao i informiranju zdravstvenih radnika i ljudi uopće o pitanjima duhovnog zdravlja.

Ne slučajno ovu rubriku počinjemo novogodišnjom porukom Pape Benedikta XVI.

Poruka njegove svetosti Pape Benedikta XVI, povodom proslave Svjetskog dana mira, 1. siječnja 2008.

Ljudska obitelj, zajednica mira*

26 I reče Bog: »Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična, da bude gospodar ribama morskim, pticama nebeskim i stoci – svoj zemlji – i svim gmizavcima što puze po zemlji!«

26And hath made of one blood all nations of men for to dwell on all the face of the earth, and hath determined the times before appointed, and the bounds of their habitation;

1. Na početku Nove godine, želim snažno uputiti moje pune želje za mir, zajedno sa iskrenom porukom nade muškarcima i ženama u cijelom svijetu. Ovo činim nudeći za naše zajedničko razmatranje teme koju sam stavio kao naslov ove poruke. Nju ja smatram posebno važnom: ljudska obitelj, zajednica mira. Prva zajednica među osobama je ona rođena iz ljubavi muškarca i žene koji su odlučili ući u postojanu vezu kako bi izgradili zajedno novu obitelj: «Svi ljudi» - kako je objavio Drugi Vatikanski Koncil su jedna zajednica i imaju jedan izvor, jer je Bog stvorio sve ljude da žive na zemlji (Knjiga Postanka 17:26); oni imaju i jedan konačni završetak, Boga (1).

Obitelj, društvo i mir

2. Prirodna obitelj, kao bliska zajednica življenja i ljubavi, temeljena na braku muškarca i žene (2), čini «izvorno mjesto 'humanizacije' za osobu i društvo» (3), i «kolijevku života i ljubavi» (4). Obitelj se dakle opravdano definira kao prvo prirodno društvo, «božju ustanovu na izvoru života osobe kao uzor za svaki socijalni poredak (5).

3. Doista, u zdravom obiteljskom životu mi proživljavamo neke od temeljnih činilaca mira: pravdu i ljubav među braćom i sestrama, ulogu vlasti izraženu u roditeljima, brigu ljubavi za članove koji su slabiji zbog mladosti, bolesti ili starosti, međusobnu pomoć u potrebama života, spremnost da se prihvati druge i, ako je potrebno da im se oprost. Iz ovih razloga, obitelj je prvi i nezamjenjivi učitelj mira. Nije zato čudno da se nasilje, ako se izvršava u obitelji, smatra posebno neprihvatljivim. Posljedično, kada se kaže da je obitelj, «temeljna živa jedinica društva» (6), iskazuje se nešto temeljno. Obitelj je izvor života i iz ovog razloga, jer ona omogućava svojim članovima na presudan način da iskuse mir. Proizlazi da ljudska zajednica ne može bez službe koju pruža obitelj. Gdje mogu mladi ljudi postupno naučiti uživati potpuni 'okus' mira bolje nego u izvornom 'gnjezdu' koje je priroda za njih pripremila? Jezik obitelji je jezik mira, na kom se uvijek trebamo temeljiti, da ne bi izgubimo 'rječnik' mira. U inflaciji svog jezika, društvo se ne može prestati pozivati na 'gramatiku' koju nauče sva djeca gledajući i iz akcija svojih majki i očeva, čak prije nego što nauče iz njihovih riječi.

4. Obitelj, jer ima dužnost edukacije svojih članova, je nosilac specifičnih prava. Univerzalna Deklaracija Ljudskih Prava, koja predstavlja vodilju pravne civilizacije istinski univerzalne vrijednosti, navodi da je «obitelj prirodna i temeljna grupna jedinica društva i da ima pravo na zaštitu od društva i države» (7). Sa svoje strane Sveta Stolica je potvrdila posebno pravno dostojanstvo dolično obitelji

objavlivanjem Povelje o Pravima Obitelji. U njenom predgovoru čitamo: «prava osobe, čak ako su iskazana kao prava pojedinca, imaju temeljnu socijalnu dimenziju koja nalazi prirodni i vitalni izraz u obitelji (8). Prava predočena u Povelji su izraz i objašnjenje prirodnog zakona ispisanog u srcu čovjeka i spoznatog razumom. Negiranje ili čak samo ograničenje prava obitelji, otežavanjem shvaćanja istine o čovjeku, ugrožava same temelje mira.

5. Zato, tko god, čak neznajući, pokvari instituciju obitelji podriva mir u cijeloj zajednici, nacionalnoj i međunarodnoj, jer slabi ono što je u stvari primarno sredstvo mira. Ovaj stav zaslužuje posebno razmatranje: sve što slabi obitelj temeljenu na braku muškarca i žene, sve što direktno ili posredno stoji na putu njene spremnosti da odgovorno prihvati novi život, sve što priječi njeno pravo da bude primarno odgovorna za školovanje svoje djece, predstavlja stvarnu prepreku na putu za mir. Obitelji je potreban dom, zaposlenost i pravedno priznanje kućne aktivnosti roditelja, mogućnost školovanja djece i osnovna zdravstvena zaštita za svih. Kada društvo i javna politika nisu obavezni pomagati obitelj u ovim područjima, oni se lišavaju temeljnog resursa u službi mira. Javni mediji, posebno zbog svoje obrazovne snage, imaju posebnu odgovornost u promoviranju poštovanja za obitelj, jasno prikazujući njena očekivanja i prava, i pokazujući svu njenu ljepotu.

Čovječanstvo je jedna velika obitelj

6. Socijalna zajednica, ako će živjeti u miru, je također pozvana da se nadahnjuje vrijednostima na kojima se temelji obiteljska zajednica. To je istina za lokalne zajednice kao i za nacionalne zajednice; to je također istina za samu međunarodnu zajednicu, jer ljudska obitelj koja živi u toj zajedničkoj kući, što je zemlja. Ovdje, međutim, mi na možemo zaboraviti da obitelj nastaje iz odgovornog i konačnog 'da' muškarca i žene, i ona nastavlja živjeti iz svjesnog 'da' djece koju postupno uključuju. Obiteljska zajednica, kako bi bila uspješna, treba plemenitu suglasnost svih svojih članova. Ova spoznaja treba postati i zajedničko uvjerenje od svih pozvanih da čine zajedničku ljudsku obitelj. Mi trebamo reći naše vlastito 'da' ovom pozivu koje je Bog upisao u samu bit naše prirode. Mi ne živimo jedni pored drugih samo slučajno; svi mi napredujemo duž zajedničkog puta kao miškarci i žene, i time kao braća i sestre. Zbog toga je ključno da smo svi opredjeljeni živjeti svoje živote u odnosu odgovornosti pred Bogom, priznavajući ga kao najdublji izvor postojanja i nas samih i drugih. Vraćajući se ovom vrhunskom principu mi smo u stanju shvatiti bezuvjetnu vrijednost svakog ljudskog bića, i time postaviti temelje za izgradnju mira u čovječanstvu. Bez ovog uzvišenog temelja društvo je puka skupina susjeda, a ne zajednica braće i sestara pozvanih da stvore jednu veliku obitelj.

Obitelj, ljudska zajednica i okolina

7. Obitelj treba dom, prikladnu okolinu u kojoj će razviti pravilne odnose. Za ljudsku obitelj, taj dom je zemlja, okolina koju je Bog Stvaraoc dao nama da je napučimo sa stvaralaštvom i odgovornošću. Mi trebamo brinuti za okolinu: ona je povjerena muškarcima i ženama da je štite i uzgajaju odgovornom slobodom, sa dobrim za svih kao stalnim vodičem. Ljudska bića, očigledno, su od vrhunske vrijednosti u odnosu na cjelinu stvorenog. Poštivanje okoline ne znači smatrati materijalno ili životinje u prirodi važnijim od čovjeka. Točnije, to znači ne smatrati sebično da je cijela priroda na potpunom raspolaganju samo našim interesima, jer i buduće generacije također imaju pravo ubirati blagodati i pokazati prema prirodi istu odgovornost slobode kakvu tražimo za sebe. Nesmijemo previdjeti ni siromašne, koji su isključeni mnogo puta iz blagodati stvaranja namijenjenog svima. Danas je čovječanstvo s pravom zabrinuto za ekološku ravnotežu sutrašnjice. Važno je da se procjene u odnosu na ovo provode razborito, u dijalogu sa stručnjacima i mudrim ljudima, neopterećeno ideološkim pritiskom donošenja nepromišljenih zaključaka, i iznad svega sa ciljem postizanja dogovora o modelu održivog razvoja sposobnog da osigura blagostanje svima uz istodobno poštivanje ravnoteža u okolini. Ako zaštita okoline košta, treba pravedno podijeliti, uzimajući u obzir razinu razvoja pojedinih država i solidarnost potrebnu sa budućim generacijama. Razboritost ne znači izbjegavanje prihvaćanja odgovornosti i odlaganja odluka; to znači opredjeljenost za zajedničko odlučivanje nakon odgovornog razmatranja kojim putem krenuti, odluka čiji je cilj jačanje tog ugovora između ljudi i okoline, što treba odražavati stvaralačku ljubav Boga, od kojeg potičemo i prema kome putujemo.

8. U tom pogledu, bitna je 'svijest' da je zemlja 'naš zajednički dom' i u našem upravljanju i služenju svima, odabrati put dijaloga radije nego put jednostranih odluka. Nove međunarodne institucije će možda trebati osnovati da bi se zajedno suočili sa upravljanjem ovog našeg 'doma'; važnija je međutim je potreba za sve većim uvjerenjem o potrebi odgovorne suradnje. Problemi koji se naziru na horizontu su složeni a vrijeme je kratko. Kako bi se djelotvorno suočili sa ovakvim stanjem, potrebno je skladno djelovati. Područje na kojem postoji posebna potreba za jačanjem dijaloga među državama je upravljanje zemaljskim izvorima energije. Tehnološki razvijene zemlje se suočavaju za dvije hitne potrebe u tom pogledu: s jedne strane, preispitati visoku razinu potrošnje zbog sadašnjeg modela razvoja, a sa druge strane uložiti dovoljno resursa u pronalaženje alternativnih izvora energije i za veću energetska efikasnost. Nove zemlje su gladne energije, no ponekad ova glad se zadovoljava na način štetan siromašnim zemljama, koje su zbog svoje nedostatne infrastrukture, uključivši njihove tehnološke infrastrukture, prisiljene prodavati ispod cijene izvore energije koje posjeduju. Ponekad, njihova sama politička sloboda se kompromitira oblicima protektorata ili, u svakom slučaju, oblicima kondicioniranja koji su jasno uvredljivi.

Obitelj, ljudska zajednica i gospodarstvo

9. Temeljni uvjet za mir u pojedinim obiteljima jest da bi one trebale biti izgrađene na solidnim temeljima zajedničkih duhovnih i etičkih vrijednosti. Ipak se mora dodati da obitelj proživljava puni mir kada nikom ne nedostaje što je potrebno, i kada se obiteljskim nasljeđem – plod rada nekih, stečenog drugih i aktivne suradnje svih – dobro upravlja u duhu solidarnosti, bez pretjeranosti i bez rasipanja. Mir obitelji, dakle, zahtjeva otvorenost transcendentnom nasljeđu vrijednosti, i istovremeno brige za mudro upravljanje i materijalnih i među ljudskih odnosa. Neuspjeh ovog drugog izaziva slom međusobnih odnosa u suočavanju sa neizvjesnošću budućnosti nuklearne obitelji.

10. Nešto slično se mora reći za tu drugu obitelj koja je čovječanstvo u cjelini. Ljudska obitelj, koja je danas globalizacijom sve više povezana, također treba, uz temelje zajedničkih vrijednosti, gospodarstvo sposobno da djelotvorno reagira na potrebe općeg dobra koje danas dosežu planetarnu širinu. I ovdje je korisna usporedba sa prirodnom obitelji. Poštene i direktne odnose treba poticati među pojedinim ljudima i među narodima, omogućujući tako svakom da ravnopravno i pravedno surađuje. Mora se učiniti napor da bi se osiguralo promišljeno korištenje resursa i ravnopravnu podjelu bogatstva. Posebno, pomoć koja se pruža siromašnim zemljama treba biti vođena zdravim ekonomskim principima, izbjegavajući oblike rasipanja povezane prije svega sa održanjem skupe birokracije. Treba uzimati u obzir moralne obaveze kako bi se osiguralo da se gospodarstvo ne vodi samo nemilosrdnim zakonima trenutne dobiti, što se može pokazati nehumanim.

Obitelj, ljudska zajednica i moralni zakon

11. Obitelj živi u miru ako se svi njeni članovi podrede zajedničkim pravilima, čime se sprečava sebični individualizam i povezuje pojedince, jačajući sklad njihovog zajedničkog života i dajući smjer njihovom radu. Ovaj princip, očigledan sam po sebi, također važi za šire zajednice: od lokalnih i nacionalnih do same međunarodne zajednice. Radi mira, potrebna su zajednička pravila, koja čuvaju istinsku slobodu a ne slijepe hirove i štite slabe od ugnjetavanja jakih. Obitelj ljudi proživljava brojne slučajeve svojevolijskog ponašanja, i unutar pojedinih država i u odnosima među državama. Mnogo puta se slabi moraju povinuti ne zahtjevima pravde, već goloj moći jačih od njih. Vrijedi ponoviti: snaga mora biti uvijek obuzdana zakonom, a to vrijedi i za odnose među suverenim državama.

12. Crkva je često istupala na temu prirode i uloge zakona; pravna norma, koja regulira odnose među pojedincima, disciplinira vanjsko ponašanje i ustanovljuje kazne za prekršitelje, ima kao svoje kriterije, moralne norme utemeljene u samoj prirodi. Ljudski razum je sposoban prepoznavati moralne norme, bar u temeljnim zahtjevima, i tako se uzdizati do smisla Božjeg stvaranja koje je izvor svega. Moralna norma mora biti pravilo za odlučivanje po savjesti i vodič za svo ljudsko ponašanje. Dali pravne norme postoje za odnose među narodima koji čine obitelj čovjeka? I ako postoje, jesu li djelatni? Odgovor je: da, takve norme postoje, ali da bi se osiguralo da su one istinski djelatne potrebno je vratiti se moralnoj normi prirode kao temelju za pravnu normu, koja je inače stalno podložna milosti slabe i privremene suglasnosti.

13. Poznavanje prirodnih normi nije nedostupno onima, koji razmišljajući o sebi i svojoj sudbini, teže razumjeti unutrašnju logiku najdubljih sklonosti prisutnih u njihovom biću. Premda ne bez kolebljivosti i sumnje, oni su sposobni otkriti, bar u svojim temeljima, ovaj zajednički moralni zakon koji, nad i iznad kulturnim razlikama, omogućuje ljudima da dosegnu međusobno razumjevanje u odnosu najvažnijih pitanja dobra i zla, pravde i nepravde. Nužno je vratiti se temeljnom zakonu, posvećujući naše najfinije intelektualne snage ovom traganju i ne dozvoliti sebi da nas obeshrabre pogreške i nerazumijevanja. Vrijednosti utemeljene u prirodnom zakonu doista postoje, premda u fragmentarnom i ne uvijek dosljedno, u međunarodnim sporazumima, u univerzalno prepoznatim oblicima vlasti, u principima humanitarnog zakona sadržanih u zakonodavstvu pojedinih država ili statutima međunarodnih tjela. Čovječanstvo nije 'bez zakona'. Svejedno, hitna je potreba da se ustraje u dijalogu o ovim pitanjima i potakne zakonodavstvo pojedinih država da se približe prepoznavanjem temeljnih ljudskih prava. Rast globalne pravne kulture ovisi zbog toga o stalnom opredjeljenju jačanja duboko humanog sadržaja međunarodnih normi, kako ih se nebi reduciralo na puke procedure, lako podložne manipulaciji iz sebičnih i ideoloških razloga.

Prevladavanje sukoba i razoružanje

14. Čovječanstvo danas nažalost proživljava velike podjele i oštre sukobe koji bacaju duboke sjene na njegovu budućnost. Ogromna područja svijeta su uhvaćena stanjima rastućih napetosti, dok opasnost povećanja broja država sa nuklearnim oružjem izaziva opravdanu zabrinutost kod svake odgovorne osobe. Brojni građanski ratovi se još vode u Africi, makar je mnogo tamošnjih država napredovalo na putu slobode i demokracije. Bliski Istok je još uvijek mjesto sukoba i nasilja, koji također utječu na i susjedne države i područja uz opasnost da ih uvuku u spiralu nasilja. U širim razmjerima, mora se nažalost priznati da raste broj država uključenih u trku naoružavanja: čak neke zemlje u razvoju dodjeljuju značajni udio svog oskudnog domaćeg proizvoda za kupnju oružja. Odgovornost za ovu pogubnu trgovinu nije ograničena: države industrijski razvijenog svijeta ogromno zarađuju prodajom oružja, dok oligarhije u mnogim siromašnim zemljama žele jačati svoje uporište sticanjem sve složenijeg oružja. U teškim vremenima poput ovih, istinski je potrebno da se svi ljude dobre volje okupe zbog postizanja konkretnih dogovora s ciljem djelotvornog razoružanja, posebno na području nuklearnog oružja. U vrijeme kada je proces nuklearne ne-prolifracije na mrtvoj točki, osjećam se obaveznim moliti one na vlasti da obnove sa većom odlučnošću pregovore za progresivno i

međusobno dogovoreno razoružanje od postojećeg nuklearnog oružja. Ponavljanjem ovog apela, ja znam da ponavljam želje svih zabrinutih za budućnost čovječanstva.

15. Pred šezdeset godina organizacija Ujedinjenih Naroda svečano je objavila Univerzalnu Deklaraciju o Ljudskim Pravima (1948-2008). Sa tim dokumentom ljudska obitelj je reagirala protiv užasa Drugog svjetskog rata objavljujući svoje jedinstvo, temeljeno na jednakom dostojanstvu svih muškaraca i žena, i stavljajući poštovanje temeljnih prava pojedinaca i naroda u centar ljudske koegzistencije. To je bio odlučan korak duž teškog i zahtjevnog puta prema skladu i miru. Ova godina također obilježava i 25-u godišnjicu od kada je Sveta Stolica usvojila Povelju o Pravima Obitelji (1983-2008) i 40-tu godišnjicu proslave prvog Svjetskog Dana Mira (1968-2008). Rođen iz dalekovidne intuicije Pape Pavla VI i nastavljen sa dubokim uvjerenjem od mog voljenog i poštovanog prethodnika Pape Ivana Pavla II, proslava ovog Dana Mira je omogućio Crkvi, tokom godina, da iznese u ovim Porukama poučnu količinu znanja o ovom temeljnom ljudskom dobru. U svijetlu ovih značajnih godišnjica, ja pozivam svakog muškarca i ženu da imaju stvarniji osjećaj pripadanja jednoj ljudskoj obitelji i da nastoje da su život ljudi sve više odražava ovo uvjerenje, što je nužno za ostvarenje istinskog i trajnog mira. Ja isto tako pozivan vjernike da neumorno mole od Boga, dar mira. Kršćani sa svoje strane, znaju da mogu imati povjerenje u posredovanje Marije, koja je kao Majka Sina Božjeg dala tijelo za spas čovječanstva i naša je zajednička Majka.

Svima moje najbolje želje za radosnu Novu Godinu!

Iz Vatikana, 8 Prosinca 2007

BENEDICTUS PP. XVI

(1) Declaration Nostra Aetate, 1.

(2) Cf. Second Vatican Council, Pastoral Constitution Gaudium et Spes, 48.

(3) John Paul II, Apostolic Exhortation Christifideles Laici, 40: AAS 81 (1989), 469.

(4) Ibid.

(5) Pontifical Council for Justice and Peace, Compendium of the Social Doctrine of the Church, No. 211.

(6) Second Vatican Council, Decree Apostolicam Actuositatem, 11.

(7) Art. 16/3.

(8) Holy See, Charter of the Rights of the Family, 24 November 1983, Preamble, A.

* Preveo S. Lang držeći se vrlo strogo engleskog teksta sa http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/messages/peace/documents/hf_ben-xvi_mes_20071208_xli-world-day-peace_en.html